

BILJEŠKE O FIZIOPATOLOGIJI FUZIONALNOSTI

Paolo Fonda

Ono čemu bih se želio posvetiti jesu najnormalniji i fiziološki aspekti i funkcije fuzionalnosti u mentalnom životu kako djeteta tako i odrasle i zrele osobe, imajući naravno na umu ulogu koju ta *normalna* fuzionalnost ima i u analitičkom odnosu.

Već se desetljećima pažnja analitičara usmjeravala na odnos analitičar-pacijent i na njegove najskrivenije aspekte. Paralelno je bilo i sve više pokušaja razrađivanja modela mentalne aktivnosti koji su manje shematski i manje pojednostavnjeni u svojoj linearnosti, a koji bi pružili adekvatniji uvid u njezinu kompleksnost, dijalektičnost proživljenih iskustava, razina, pozicija, mnogostrukih stvarnosti ili kako god već želimo imenovati postojanu interakciju i integraciju aspekata psihe međusobno vrlo različitih, ponekad i prividno inkompatibilnih. Često ono što se prije promatralo u dijakronijskom slijedu, sada se nastoji vidjeti u dinamičnoj sinkroniji. I čini se da upravo iz jedne takve dijalektičke integracije proizlazi ljudsko iskustvo u svojoj najpunijoj i najbogatijoj kompleksnosti.

Razmišljanja o fuzionalnosti koja slijede mogla bi se uvrstiti u jedan takav kontekst, budući da ono što bih ovdje najviše želio istaknuti jest **bitan i postojan odnos** – nazovimo ga slobodno dijalektičkim – **između razina fuzije i odvojenosti u svakom ljudskom odnosu**, kao što je tiha ali osnovna uloga fuzionalnosti u cijelom tom području života ispunjenog odnosima, koju bismo mogli svesti na pozadinu, pretežno nijemu, ali zbog toga ne i manje važnu.

Ne bavim se totalnom fuzijom koju u suštini smatram mitom, koja u stvarnosti ne postoji. Može postojati samo kao fantazija, koja izražava želju ili strah. Svakako, u određenim okolnostima “fiziološki“ stupanj fuzionalne komponente može se promijeniti i povećati, stvarajući niz posljedica: strah od

rastvaranja u objektu ili zadovoljstvo u tome (na primjer, u ljubavnom odnosu koji kulminira u orgazmu). Može se isto tako umanjiti, izazivajući osjećaj “otuđenja“ (od “sličnih“), kao kod neprisutnosti, autizma.

A. FUZIONALNOST

Ako sam dobro shvatio, kad je istraživač neuroznanosti uzeo bananu iz košare, u majmuna koji je to vidio došlo je do pobuđenosti motoričkih neurona, izazivajući u njemu proprioceptivan osjet hvatanja banane. Zbog neznatnog povećanja tonusa mišića zaduženih za takav pokret, malo je osjetio ono što je osjećao istraživač. Došlo je dakle do *parcijalnog i ograničenog fuzionalnog iskustva*, kojim je majmun postao sudjelujući um putem identifikacije s istraživačem koji je uzimao bananu.

Taj identifikacijski *fuzionalni mikrokanal* mogao bi biti prototipom mehanizma koji je omogućio našoj vrsti, u mnogo široj mjeri, stvaranje povezanosti među pojedincima, formiranje grupa i pohranjivanje sadržaja koje čini kulturu ljudske sredine, u kojoj jedino možemo živjeti.

Kako ne bih ponavljao ono što sam napisao u ranijem članku (Fonda 1991, 2000), nadovezao bih se samo na postavku da: **kada Ja percipira koincidenciju s objektom u određenoj točki, u toj se točki granice selfa oslabljuju sve dotle da mogu i nestati, i nastaje nediferencirano-fuzionalan prostor.** Odnosno, kada ne možemo razlikovati naše od tuđeg, iz jednostavnog razloga što su jednaki i nerazlikovni, stvara se *ono što je zajedničko, što se zajedno dijeli, moje biva zamijenjeno našim.*

Imat ćemo, prema tome, automatsko rastvaranje ili slabljenje granica selfa u više ili manje razgraničenim područjima svaki put kada se počne formirati *mjesto*

koincidencije, to jest identitet, između nekog sadržaja selfa i neke vanjske percepcije.

U fuziji se prije radi o širenju nego o rastvaranju granica selfa, s obzirom na to da i koincidentan objekt, ili bolje njegovi koincidentni dijelovi, bivaju uključeni i percipirani kao *različiti stupnjevi selfa*, razlikuju se od ostalih područja koja imaju kvalitetu različitosti i odvojenosti te se prema tome opažaju kao ne-self.

Nije dakle riječ o tome da granice selfa postoje ili ne postoje, nego o tome da između ovih dvaju polova postoji čitav niz situacija u kojima **koeficijent odvojenosti** može biti najraznovrsniji. Granice selfa mogu stoga biti više ili manje oslabljene, više ili manje širokih otvora.

U ciljeve osnovnog fairbairnovskog istraživanja objekta mogli bismo dakle ubrojiti i stvaranje *zajedničkih mentalnih prostora* koji se sastoje od ograničenih područja-*fuzionalnih kanala*, u kojima mentalni sadržaji mogu prolaziti izravnije i slobodnije između subjekta i objekta (ili više objekata).

Čini se bitnim za ljudsko postojanje da se može koristiti – mnogo prije svjesne razmjene simbola – spajanje na mrežu drugih umova, bilo da bi se tamo razrađivali vlastiti sadržaji bilo da bi se introjicirala tuđa iskustva. Ta vrsta mentalne egzogamije povezana je s kompleksnim psihizmom grupe na kojem se zasniva društveni život, a koji mentalni život pojedinca ne može ignorirati. Vjerojatno nailazimo na vječnu razmjenu jednoga dijela elemenata, koji čine naš um, s vanjskim objektima, putem fuzionalne fluktuacije ili introjektivnih i projektivnih razmjena.

Projektivne identifikacije (I.P.) jesu privilegirani instrument komunikacije tijekom ranih faza razvoja. Kako bi se probila granica objekta i uveli sadržaji, moramo prvo potražiti prolaz u njegovim granicama da bismo ga proširili i uspostavili mikropodručje fuzije. Određena kvota takvih područja uostalom već postoji između nas i nama “sličnih“, što omogućuje komunikaciju. “Tuđinac“ nas

plaši upravo zato što nas, budući da nema ništa “sličnoga“, “koincidentnoga“, dovodi u situaciju potpunog izoliranja, nepropusnosti i nemogućnosti komuniciranja, i time u potpunu nemoć kontroliranja odnosa. Vjerojatno kao ljudi imamo urođenu sklonost tomu da drugima nudimo područja sličnosti-koincidencije-fuzije i da ih istražujemo, kao i da ih izazivamo i proširujemo.

U djetinjstvu je takva funkcija dijelom podržavana i urođenom opremom za receptivnost i izražajnost (prepoznavanje lica, sklonost prema oponašanju i sl.), ali i kontaktom dodirom.

Pojačana receptivnost prisutna je čak i **u roditelja** koji su joj skloni zbog urođene opreme, koja bi mogla biti bliska ideji roditeljskog instinkta. Ona bi se mogla izraziti u “primarnoj majčinskoj preokupaciji“, aktiviranju modaliteta odgovora na zahtjeve djeteta za privrženošću, (pre)dispoziciji za otvaranje širokih prolaza u vlastitim granicama, kako bi se djetetu ponudila fuzija, i receptivnosti za njegove projektivne identifikacije.

Prepoznavanje slično-zajedničkih elemenata između dviju osoba, kao što su određene poruke tipa “predlažem ovo *mjesto koincidencije*, ako ga imaš uskladi se“ počinje oslabljivati granice selfa i stvarati ograničena fuzionalna područja, koja karakterizira pojačana perceptivnost za nesvjesnu komunikaciju. Svrha je proširiti otvore granica selfa i na taj način uspostaviti fuzionalne kanale komunikacije.

Fuzija stvara prolaz, otvor u granicama između subjektivnosti i vanjskog svijeta, **preko kojega čini se da prolaze i sadržaji sasvim različiti od onih koji su odredili njegovo nastajanje**. Nesvjesno tako ima u fuzionalnosti fiziološki kanal putem kojega komunicira s vanjskim svijetom u zatvorenom krugu, preskačući Ja. Mnoge sadržaje Ja nije sposobno razlikovati i mentalizirati, i oni postaju dijelom kako nemišljenog poznatoga (Bollas, 1987), tako i nemišljenog nepoznatoga, nepotisnutog nesvjesnoga ili strukturnog nesvjesnoga (Bonfiglio, 2010). Semi piše (1999, 46): “U svakodnevnom životu svaki pojedinac plovi

morem nesvjesno-nesvjesnih komunikacija o kojima se ništa ne zna: Ja izvlači, u teškom poslu, djeliće tih komunikacija i uspijeva – putem obrade jezika i upotrebe verbalnih slika – transformirati dio tih komunikacija u predsvjesnu i svjesnu misao“. Fuzionalni modalitet prijelaza sadržaja je, u posljednjoj analizi, također sličan komunikaciji nesvjesno-nesvjesnoga, koju je još pretpostavio Freud (1912) u situaciji u kojoj je pažnja analitičara nestalna, a pacijent se prepušta slobodnim asocijacijama. Čini se da je sve to dio pretpostavaka na kojima se zatim razvija konceptualizacija analitičkog polja.

Možemo pretpostaviti da postoji mnoštvo osjetilnih nementaliziranih, nerazlikovnih sadržaja, atmosfera, emocionalnih i afektivnih obojenosti, “iradijacije“ potisnutih ili rascijepljenih kolektivnih trauma i mnogočega drugoga, koji se jednostavno šire kroz veće ili manje šupljikavosti granica (Neri, 1993, str. 49). Samo tamo gdje postoji bar obris, granice mogu imati smjer, a tada mogu zadobivati oblik projektivne identifikacije (Tagliacozzo, 1990) koje, s velikom prodirućom snagom, idu od komunikacijskih do pročišćujućih, sve do onih usmjerenih na prodiranje u objekt kako bi ga kontrolirale izvana.

Samo tamo gdje su, i kada su, granice dobro utvrđene, komunikacija se može odvijati pomoću simbola i omogućiti onaj osnovni kvalitativan skok koji je sadržan u simboličkoj misli. Projektivna identifikacija (I.P.), koju karakterizira konkretnost, izaziva u nama osjećaj da je već u nama (kao da je prošla kroz procjepe na vratima), dok se čini da komunikacija simboličke misli zastaje na granici kako bi bila obuhvaćena i prihvaćena (kao da kuca na zatvorena vrata kako bi predala poruku).

Stupanj fuzije je varijabilan. Rastući, ograničava sposobnost mišljenja u simbolima, sve do njegove potpune zabrane. Ali simbolima je, u komunikaciji, potrebna osjetilna i konkretna komponenta da bi se mogli potpuno prenijeti.

Problem je, prema tome, u pravoj dozi fuzije i odvojenosti kako bi se stvorila figura, podloga, obrisi-granice, boja, potrebna doza konkretnosti.

Jedna od mnogih svrha ovog *mrežastog sustava fuzionalnih kanala* mogla bi biti suočavanje, posebice tijekom razvoja, s vječnom potrebom remodeliranja i prilagođavanja selfa uvijek promjenjivoj unutarnoj i vanjskoj stvarnosti. Osobito bi to omogućilo određena introjektivna i identifikacijska kretanja učenja, koje bismo mogli usporediti s *downloadom* ažuriranih sadržaja. Čini se da se rast, promjena, restrukturiranje selfa mogu događati samo u uskoj povezanosti s objektima i grupom. Susrećemo se tako upravo, pored obilja fuzije u djetinjstvu, s povećanjem fuzionalne komponente u objektivnim odnosima u adolescenciji, zaljubljanju, majčinskoj primarnoj preokupaciji, tijekom analize.

Na planu grupnog života postoje kompleksni mehanizmi koji koriste fuzionalne kanale kako bi vršili stalnu sinkronizaciju sadržaja, kao nužan uvjet za održavanje adekvatnog stupnja fuzije, koji bi podržavao kako povezanost tako i funkcionalnost grupe.

U odrasloj dobi fuzionalni kanali trebali bi biti ograničeniji, ali pogodni za visoko sofisticirane funkcije kao što su empatija, interakcije grupe, izravno nesvjesno-nesvjesno stjecanje informacija.

Moglo bi se pretpostaviti da se u **empatiji** preko fuzionalnih kanala selektivni dijelovi selfa privremeno uvode u drugoga, kako bi iznutra percipirali ono što se tamo događa, “stapajući se, bivajući (nakratko) drugime“, kako bi pružili subjektu proživljene empatičke informacije.

Stalno bi se ostvarivala, dakle, kako fuzionalna iskustva tako i objektna iskustva odvojenosti. Budući da dijete nema dovoljnu toleranciju prema odvojenosti, izvoru tjeskoba nemoći, majka nastoji *koincidirati* što je više moguće, šireći tako fuzionalni dio odnosa. Tu se susrećemo kako s parcijalnim fuzionalnim aspektima koji stvarno postoje (mentalne senzacije), tako i s fantazijama o fuziji

(mentalne reprezentacije), kao što je “*iluzija* o onipotentnom jedinstvu“. Potonje se u djeteta razvijaju kako se razvija sposobnost reprezentiranja, i mogu krenuti putem simbolizacije ili stagnirati u konkretnoj misli. Ova posljednja mogućnost separaciju čini problematičnom i vodi patološkim vezama simbiotskog tipa. U svemu tome bitna je sposobnost majke da koristi simboličko mišljenje i pobuđuje takvu sposobnost u djeteta. To je slično učvršćenju depresivne pozicije i sposobnosti-mogućnosti istovremeno živjeti odnos kako na fuzionalnom planu tako i na planu odvojenosti.

U ranijim periodima života težilo bi se oblikovanju raširenog, *ali ne isključivog*, osjećaja globalne fuzije, koji će se zatim smanjivati, zahvaljujući povezivanju *optimalnih* frustracija, s razlikovanjem ostvarenim pomoću “sadržavanja“ (Bion), za vrijeme dugog puta “odvikavanja od dojenja“ (Winnicott) i “separacije-individuacije“ (Mahler).

Shvaćam, dakle, fuzionalnu komponentu kao jednu od strana odnosa s objektima. Kao takva, bitna je u svim objektnim odnosima, uz variranje tek udjela s kojim sudjeluje u tim odnosima, zajedno s konotiranom komponentom odvojenosti.

Možemo stoga zamisliti ljudsko biće određeno sustavom izuzetno sofisticiranih granica koje se stalno mijenjaju. Zbog prikladnih stimulansa (koincidencija), bilo unutarnjeg bilo vanjskog porijekla, otvori granica se šire dok se gotovo ne rasprše (ili bolje: uključe dijelove vanjskog svijeta) u određenim područjima, dok se u drugima istovremeno sužavaju. To se mora dogoditi i kako bi se održala adekvatna kvantitativna ravnoteža između odvojenih i fuzionalnih područja, s ciljem da jamči dovoljnu čvrstinu osjećaju sebe.

B. MATRICA MAJKA-DIJETE

Osnovna potreba ljudskog mladunca za uspostavljanjem i održavanjem odnosa s ljudskim objektom ne služi samo tomu da jamči fizičko preživljavanje djeteta, nego i tomu da strukturira njegov mentalni aparat. Samo u bliskom i posebnom odnosu s ljudskim bićem mogu se ostvariti oni kompleksni i fini mehanizmi koji vode do stjecanja temeljnih psihičkih struktura, omogućujući tako djetetu razvoj određene autonomije mentalnog funkcioniranja.

Infant research daje podatke o ranoj zrelosti određenih funkcija prisutnih u novorođenčeta. Teško uspijeva, s druge strane, atribuirati djetetu autonomiju koju bi takve funkcije mogle pretpostavljati. Stern (1985) drži da novorođenčad ima urođenu sposobnost razlikovanja između sebe i drugih, ali to još ne implicira razlikovanje između njihove prve sheme o sebi i drugima, između reprezentacija o sebi i o objektu. Trebaju se dakle razlikovati, čak i ako su funkcionalno povezane, neuropsihološka razina, najbliža neurološkom *hardwareu*, i reprezentacijska, koja bi više pripadala psihološkom *softwareu*. Novorođenče bi, svakako, bilo sposobno percipirati drugoga, ali sigurno ne i stvarati si reprezentacije o njemu, a tim manje stvarati si reprezentaciju o odnosu između sebe i drugoga, temeljnu reprezentaciju u mentalnom životu.

Kumin (1996) precizira: “Dok djeca dakle posjeduju urođenu kognitivnu sposobnost razlikovanja između senzomotoričkih iskustava sebe i drugoga, ta sposobnost može biti paradoksalno poticana i potpomagana od strane podržavajuće okoline koja se ne doživljava, i koja je u velikoj mjeri nediferencirana, okoline koju pruža dovoljno dobra majka“. Obrisi diferencijacije, odvojenosti, mogu se stoga razviti zahvaljujući **supstratu fuzionalnog nerazlikovanja koji daje matrica majka-dijete.**

To je kompleksna slika u kojoj još od početaka života supostoje i nadopunjuju se ne samo neurološki supstrat i mentalna dimenzija, već i, u ovoj posljednjoj: pred-objektna i objektna, fuzija i odvojenost, (i malo dalje) konkretno i simboličko mišljenje, u integriranoj viziji koju bi Ogden (1992) nazvao dijalektičkom.

Naznačuje se ideja odnosa majka-dijete koji se *jednim dijelom* stapa ili miješa u nerazlikovanju u kojem dijete doživljava bilo osjetilnu prisutnost majke bilo njezino mentalno funkcioniranje, kao da su u određenoj mjeri prisutni *u vlastitoj unutarjosti* (ili bolje: u unutarjosti *parcijalnog* nediferenciranog jedinstva majka-dijete). Bivanje dijelom *unutra*, zahvaljujući fuziji, svakako je bitno i majci kako bi joj omogućilo *iznutra* uhvatiti u djeteta poruke i nijanse koje drugačije ne bi bile percipirane. Ali empatija je moguća samo ako (nadasve u majke) ujedno postoji i dovoljna odvojenost, ako nema *kon-fuzija*.

Fuzionalni prostori lišeni granica selfa ili s granicama širokih otvora omogućuju difuziju i projekciju sirovih sadržaja (beta) s djeteta na majku. Dok samo naredno korištenje odvojenih dijelova omogućuje upotpunjenje kako empatičkog procesa tako i sadržavajućeg.

Ali *fuzionalni kanali* nisu jednosmjerni pa dolazi do prelaženja, iako u različitom omjeru, nediferenciranih elemenata i s majke na dijete. Ono nas zanima budući da, osim što pruža djetetu opremu bitnih korisnih elemenata, ma koliko nesvjesnih, može širiti i one elemente koji izazivaju distorzije u razvoju djeteta. To bi se zapravo odnosilo i na prijenos transgeneracijskih sadržaja, uključujući bilo individualne bilo kolektivne traume.

Ovo – iako se time ovdje ne bavimo – pobuđuje i pitanje o tome koliko i što od sadržaja analitičara prelazi na pacijenta, izvan njegove svjesne kontrole.

Ono što je temeljno jest to da majka, unutar ovog parcijalnog jedinstva, funkcionira sa sasvim drugačijim sposobnostima nego što su djetetove, budući da

može prepoznavati i regulirati pulzije i afekte, vršiti funkciju sadržavanja, koristiti simboličku misao. A te, kao i druge majčinske funkcije, dijete osjeća kao da su mu na raspolaganju unutar njega samoga.

Dijete doživljava, dakle, kao da se djelomice događa unutar njega (budući da se u toj dobi unutarnje i vanjsko nejasno percipiraju) to što se događa u majke: funkciju afektivne i pulzijske regulacije i sadržavanje. Ono bi moglo stvoriti optimalnu situaciju koja bi navela bliske kongruentne dijelove dječjeg selfa – povoljno genetski predisponirane za ranije sazrijevanje – da vrše iste funkcije. U takvim okolnostima realizirali bi se najraniji aspekti imitacije-introjekcije-identifikacije (Gaddini, 1969). Funkcioniranje objekta zateklo bi dijete spremno imitirati-introjicirati, “udvostručavati“.

Ruka učitelja tenisa drži i prati ruku učenika, željnoga imitirati-naučiti, dok zamahuje reketom. Autor zamaha je najprije mnogo jasnije učitelj koji svladava grube poteškoće mišićne nekoordiniranosti učenika, ali zatim postaje sve manje jasno tko je autor kako postupno dva zamaha koincidiraju – fuzioniraju se. U trenutku kad je fuzija postignuta, ona sama više nije potrebna, bar na konkretnoj razini, i učitelj miče svoju ruku, budući da učenik može sam ponoviti zamah, osjećajući da sada potpuno pripada njegovu vlastitom selfu. Sve prolazi kroz nužnu tranzicijsku fazu parcijalne fuzije, tijekom koje se u učenika stvaraju neuronski krugovi (nalik onima koji već postoje u učitelja), koji omogućuju da se ustale motoričke sheme. Dakle već se stabilizirala identifikacija koja, slijedeći imitaciju i introjekciju, zadržava dio fuzije (učenik se osjeća uvijek pomalo i kao učitelj, iako samostalno igra). Ali sada se preostatak fuzije ostvaruje s unutarnjom reprezentacijom učitelja, a ne više sa stvarnim učiteljem.

Tako će istovremeno, i zahvaljujući također sazrijevanju neurološkog supstrata i pretpostavaka za strukturiranje Ja koje sve bolje funkcionira, u djeteta dolaziti do sporog “udvostručavanja“ majčinskog aparata za mišljenje (u korelaciji

s introjekcijom primarnog objekta). On, u svojoj stvarnoj konkretnosti, na kraju može biti progresivno separiran-ekstrahiran iz zajedničke matrice. To će biti manje traumatično u onoj mjeri u kojoj će biti potpunije i funkcionalnije “instaliranje postavljanje programa za mišljenje misli“ (i odnosa s primarnim objektom), koje omogućuje samosadržavanje (*self-containment*), samoregulaciju afekata i pulzija, i prema tome samostalan život.

Prisutnost majke “u“ djetetu imala bi dvije svrhe: neposredno upravljanje sadržajima koji se postupno pojavljuju, sve dok se ne dovrši druga svrha, a to je interiorizacija objekta i aparata za mišljenje.

Emancipacija ni u normalnim okolnostima neće nikad biti potpunom, budući da – kako nas je podsjećao još Kohut (1971) – potreba za objektima-selfom, iako se smanjuje i varira, nikad ne nestaje u ljudskom životu.

Zajedno s odnosom s objektom, bila bi “instalirana“ i osjećajna atmosfera koja se tiče odnosa iz perioda u kojem je nastao. Time se postavljaju sklonosti (i one kulturalne, razmatramo li širi kontekst) koje olakšavaju “ponovna uspostavljanja“, svaki put kad se pokaže potreba za njima, i koje usmjeravaju traženje sličnih objekata (pogotovo onih koji imaju funkciju objekta-selfa) u narednim periodima (na primjer partnera). Ali, naravno, uvode se i disfunkcije objekta (traume).

Transfer, kao općeniti fenomen odnosa, imao bi također funkciju “prilagoditi“ sliku predmeta onoj koja je već poznata i *sličnija*, kako bi olakšao *koincidencije* i daljnja otvaranja granica.

Dosad rečeno navodi na razmišljanje o tome kako preuranjena separacija, fizička ili emocionalna, može prekinuti fuzionalne kanale odnosa kada su još u ogromnoj mjeri funkcionalni i nužni za strukturiranje mentalnog aparata djeteta. Sugestivno je zamisliti da duboka i bolna senzacija, nad kojom mnogi odrasli

pacijenti lamentiraju da imaju “životni kredit“ koji se nikad ne otplati, može također imati korijene u sličnim ranim traumatičnim prekidima.

C. GRUPNI ODNOSI

Uzmemo li kao dobru pretpostavku da postoji mreža fuzionalnih kanala, možemo zamisliti druge njezine aspekte.

Freud (1921) u “Psihologiji mase“ konstatira: “Moramo zaključiti da je psihologija mase najstarija ljudska psihologija; ono što smo, izostavljajući svaki kolektivni preostatak, izdvojili kao psihologiju pojedinca, odvojilo se iz stare kolektivne psihologije tek naknadno, postupno i na neki način *još uvijek parcijalno*“ (*kurziv moj*).

Masovna fuzija u životu grupe je polazište iz kojega s naporom proizlaze elementi individualnosti. Tek će se s **renesansom** u nas pojedinac početi oslobađati, u značajnijem pogledu, visokog stupnja fuzije s grupom.

U tom smislu, usporede li se odnosi grupa-individua i majka-dijete, bilo dijete bilo individua koji nisu još uvijek dovoljno emancipirani – u parcijalnoj su fuziji s onima koji jesu, i onoliko koliko jesu, u njihovoj okolini, iako su također razvili mnogo funkcija Ja, koje im omogućuju razlikovati obilježja svijeta koji ih okružuje. Velik dio onoga što osjećaju i misle ne razlikuje se, ipak, od okoline. Kao da očekuju povijesne, ili životne, okolnosti u kojima će proširiti svijest o sebi i nastaviti putem individuacije.

Slika koja mi se pojavljuje jest slika individue s granicom-mrežicom, koja sadrži specifične elemente svoje individualnosti i koja postupno pravi sve uže otvore (neka vrsta polupropusne membrane). Uronjena je u tekućinu (psihizam grupe) koja teče i slobodno prolazi kroz nju, prožimajući sadržaj mrežice svim tvarima koje se malo pomalo rastvaraju u tekućini.

To je kao da individua mora “udisati“ i “hraniti“ svoj “psihički metabolizam“ preko fuzionalnih kanala, imajući na raspolaganju – velikim dijelom nesvjesno – ogroman prostor u kojem su pohranjeni mitovi, kodovi, iskustva, predspoznaje i predsjećanja, koji čine temelje kulture svake grupe i cjelokupnoga čovječanstva. U tom iskonskom moru, koje smo od pretpovijesti formirali kao “sapiens“, plivamo, iz njega apsorbiramo i koristimo sadržaje, i u njega unosimo naša iskustva, mijenjajući ga bilo pozitivno bilo negativno.

Pretežno se fuzionalnim putem povezujemo s tim “i-Cloudom“, u kojem je pohranjena kultura koja se nagomilala tijekom tisuća godina. Velik dio toga zbiva se na neosviješten način i čini se da se povezuje s nepotisnutim nesvjesnim. Više od oceana, čini se sustavom laguna-grupa, sve do najmanjih, do grupe obitelji, a također i grupe-analitičkog para s njegovim područjem.

U analizi individue slabo se rasvjetljuje utjecaj nesvjesnih fantazija grupne-kulturalne razine (kao što su mitovi i kolektivni ideali). One su u početku aktivne preko roditelja, a zatim sve izravnije, kako se postupno dijete izlaže kontaktu s društvenom okolinom. Služe također zadovoljenju potreba funkcionalnosti grupe, koja stvara pritisak da se odgajaju individue u kojih bi određene karakteristike ličnosti bile jače izražene, a druge umanjene. Ne dotičući se transkulturalnosti, dovoljno je pomisliti koliko je drugačija slika “dovoljno dobrog djeteta“ u grupi i umu današnjih roditelja, u odnosu na sliku koja je u našoj istoj grupi prevladavala prije pedeset ili sto godina. Koliko su u odgoju djece mogli biti različiti modaliteti koji su se predlagali za upravljanje pulzijama i afektima. Dakle, ne samo “kako su se promijenili naši pacijenti“, nego i “kako su se promijenila naša djeca“.

Te i druge teme srodne grupnim odnosima razmatraju se u sasvim drugačijoj kompetenciji u brojnim radovima Claudija Nerija, radovima koji nas uostalom povezuju s temeljnim djelima Kaesa.

D. META-JA

Vjerojatno se već tijekom fetalnog života počinju nakupljati mnestički tragovi senzacija koji čine ono nejasno i nediferencirano postojanje, koje će, obogaćeno zatim senzacijama ekstrauterinog života, Winnicott nazvati *majka okolina* (*mother environment*). Kao i kod nemišljenih sadržaja Blegerova (1967) *aglutinativnog nukleusa* (*nucleo glischrocarico*) ili Ogdenove (1989) *dodirno-autistične pozicije*, čini se da je teško smjestiti ta predobjektna područja u odnosu na granice selfa. Moglo bi se činiti da pripadaju pretežno fuzionalnom prostoru, budući da tu nedostaje razlikovanje *mene – ne-mene*, kao da plutaju s jednom površinom prema unutra, a s drugom prema van.

Koristit ću termin *meta-Ja*, posuđen od Blegera, kako bih se referirao na to pojmovno široko i raznoliko područje. Neki zajednički elementi bili bi nerazlikovanje, nementalizacija, nedefinirano pripadanje meni ili ne-meni i pripadnost nepotisnutom (strukturnom) nesvjesnom.

Meta-Ja, koje nastaje u susretu-imbrikaciji između unutarnjega i vanjskoga, bilo bi mostom između unutarnjeg svijeta-tijela i vanjske stvarnosti. Bez te osnove-tla ne bi se mogao uspostaviti odnos i komunikacija s objektima.

Preko tog mosta unutarnje bi se prožimalo s vanjskime, i oba bi bili oblikovani tako da postanu dovoljno *slični* i *kompatibilni* kako bi se mogli povezivati. Bila bi to komponenta odnosa kako s primarnim objektima, tako i s grupom i njezinom kulturom da se mogu ostvarivati bitne razmjene, kao i, ukratko, sa stvarnošću. Bilo bi to “pohranjivanje“ (*depositing*), kao što kaže Bleger, vlastitih sadržaja, da bismo mogli također dijelom osjetiti kao svoje one koji su, ustvari, vanjski.

To je kao da imamo oko sebe široku aureolu koju moramo pohraniti-prisloniti na ono što nas okružuje kako bismo se na to pripojili, gotovo kao da bismo se bez toga, umjesto da plutamo, strovalili u ništavilo, u dimenziju samoće koja je inkompatibilna sa životom.

Slika koja mi dolazi na pamet slika je placentе: dio fetusa, ali u isto vrijeme njegov vanjski dio, i tijekom trudnoće osnovni kontakt-posrednik-sučelje sa svijetom.

Tu “placentu-sučelje“ mogli bi također formirati sadržaji koje prenose, osobito “difuzijom“, u početku roditelji, a zatim društvena okolina koja s vremenom biva sve šira. Prisutnost tih elemenata mogla bi olakšati pripajanje-povezivanje psihizma individue s ljudskim objektima, s najopćenitijim meta-Ja i nesvjesnom kulturalnom osnovom raznih grupa.

Civitarese (2004) u svom zanimljivom članku o settingu, razmatrajući neke konceptualizacije bliske onomu što ovdje nazivamo *meta-Ja*, potvrđuje kako Ogden vraća tom dijelu “dostojanstvo“ “zdrave“, normalne i nužne komponente ljudskog psihizma, oslobađajući je preostale patološke konotacije koju joj je još pripisivao Bleger, nazivajući je “psihotičnom“. Moglo bi biti previše ograničavajućim smatrati da je ona beskoristan preostatak iskona života, samo nediferencirani aglomerat koji očekuje svoje “rafiniranje“, opasan balast koji bi, uz rizik da se prelije, mogao dovesti do psihotične regresije.

S obzirom na nejasnoću područja o kojem govorim, dopustio bih si još nekoliko fantazija, a na vama je da prosudite mogu li one dovesti do korisnih pretpostavaka.

Meta-Ja bi moglo imati zaštitinički, “razblažujući“ učinak u izravnom gorućem kontaktu sa stvarnošću i njezinim neumoljivim zakonima. Bilo bi tako i zahvaljujući “dvoznačnosti“, kako dobro opisuje Bleger, u kojoj inkompatibilne kontradiktornosti mogu supostojati bez konflikta, ne izazivajući tjeskobe. Kada

konflikt postaje neodrživim, možda možemo dobiti iz toga dozu dvoznačnosti kako bismo ga ublažili i suočili se s njime. Možda svatko od nas pomalo raspolaže “dvoznačnom osobnošću“, i njome se koristimo kao “razblažujućom“ mnogo češće no što bismo voljeli misliti.

Jedan je fizičar ustvrdio da, kad bi se ljudsko biće usporedilo bez filtera sa suštinom **vremena**, time bi bilo poništeno. Kliničko promatranje nam pokazuje kako je svijest o vremenu obrnuto proporcionalna debljini narcistične komponente, koja, sa svoje strane, izgleda jako ukorijenjena u *meta-Ja* koje podupire njezinu onipotentnost i bezvremenskost. Te kvalitete bi mogle postojati zahvaljujući *odsustvu granica (moći, kao i vremena)*. Možda nam je vrijeme prihvatljivo upravo zato što u određenim slojevima našeg nesvjesnoga možemo dvoznačno osjećati – kao *nekontradiktorno* – supostojanje osjećaja neizbježnosti smrti i fantazije naše vječnosti. Dakle dvoznačnost, trunka *meta-Ja*, kao obrambeni mehanizam.

Meta-Ja, podsjeća osim toga Civitarese, vrši bitne funkcije, kao što je ona da jamči kontinuitet postojanja. (Možda i zahvaljujući svojoj moći ublažavanja snažne percepcije odvajanja).

Citirat ću nekoliko ulomaka iz Civitaresea (2004), kako bih bolje precizirao neke aspekte onoga na što se referiram.

“Psihotičan dio pojavljuje se iznenađujuće, prvo kao čuvar osjećaja selfa (meta-Ja ili “okvira“ Ja), zatim kao spasilac koji zna kako kontrolirati određene situacije koje nastaju kada je Ja u opasnosti od rastvaranja.“ (str. 1134)

“Činilo bi se da subjekt ima dakle potrebu iskušavati stvarnost prema modalitetu koji je 'predsimbolički, s osjetilnom dominantom' (Ogden, 1989, str. 40); strukturirati sponu, simbiotske veze, također i u odrasloj dobi, kao jamce identiteta.“ (str. 1136)

“...pacijenti svjedoče o stanju tog njihova simbiotskog života ili meta-Ja, o nepravilnostima 'tla', općim uvjetima čvrstoće i pouzdanosti njihova 'poda'. U

nekih je neprestana potreba za popravljajem opsesivna, ta se osjetilna osnova toliko osjeća kao oštećena da čak umanjuje energije diferenciranih i misaonijih mogućnosti Ja...“ (str. 1138)

“Analiza se postavlja tako i kao faktor regulacije *sensory-floora* i rješenja krize tog osnovnog osjetila prostora i graničnih površina, da se primjećuje u raznim psihopatološkim situacijama: od užasa psihotičnog sloma (strah od padanja, rastvaranja, razbijanja u komadiće) do određenih reparativnih aktivnosti (stereotipi, samopovređivanja usmjerena na “ponovno uspostavljanje“ granica); ali i u nijansiranim pojavama koje su u svakom slučaju povezane s pokušajem stvaranja druge linije granice, “začepljivanja pukotina“.“ (str. 1140)

Meta-Ja bi moglo dakle sudjelovati u stabiliziranju *pouzdanosti*, koja je u Winnicottovoj shemi osnovni uvjet na kojem se samo može stvarati potencijalni prostor, gdje iz optimalnih frustracija nastaju simboličke reprezentacije. Par majka-dijete vjerojatno može funkcionirati na dovoljno dobar način samo ako oboje imaju sigurno tlo pod nogama. (Da bi se jamčila sigurnost nije dovoljan otac.)

Sudjelovanje u grupnom psihizmu nudi mogućnost da se bude sadržan, da se koriste kodovi, sheme, znanja i pripadnosti koji oslobađaju od izolacije, dok bi *meta-Ja* nudilo prije svega kontinuitet i stabilnost.

Ali moguće je da i grupa ima svoje *meta-Ja*, koje bi se moglo smjestiti ispod razina reprezentabilnosti.

Neke važne promjene životnih uvjeta mogu prouzročiti nemire u prilagođavanju također i u “geološkim“ dubokim slojevima, stvarajući pukotine u *meta-Ja*, iz kojih mogu izvirati i katastrofične tjeskobe, kojima zatim treba upravljati bilo na grupnoj bilo na individualnoj razini.

ZAKLJUČCI

Cilj koji sam sebi postavio bio je jednostavno skrenuti pažnju na fuzionalnu dimenziju čovjeka (i djeteta), koja ga čini također sudionikom dubokih veza i dobrim dijelom tihih (ali zato ne i manje aktivnih i važnih), kako na interpersonalnoj tako i na grupnoj razini. Velik dio toga mogao bi se zbivati u sigurnoj i tihoj pozadini, koja čini se da se javlja samo kada “plače“, kada se, izazivajući patnju, izražava, ali ne uvijek na jezicima koje je lako dešifrirati.

Ponekad, ipak, tu pozadinu možemo percipirati suprotno, s ugodnim nijansama, vrlo blizu “oceanskom osjećaju“, shvaćenom međutim više u kreativnom smislu Romaina Rollanda nego u čisto regresivnom freudovskom smislu (Saarinen, 2012).

Ovim kratkim i fragmentarnim bilješkama, bogatima fantazijama, želio bih rasvijetliti sliku individue i njezina mentalnog aparata duboko fuzionalno povezanoga s onime što ga okružuje. Čini mi se da je, možda i zbog institucionalne inertnosti, u našem implicitnom sjećanju ponekad još uvijek aktivna slika individualnog uma koji se, u određenoj točki razvoja, otvara svijetu i počinje ga dodirivati i prodirati u njega svojim izdancima nožicama, umjesto da se misli čovjek koji se odvaja iz gotovo totalne uronjenosti u svijet, da upotrijebimo Freudove (1921) riječi “tek naknadno, postupno i na neki način još uvijek parcijalno“.

To jest, ostajemo, bar do koljena, uronjeni u more cijeli život. Ali to što smo po konstituciji amfibije, što se čini temeljnim, nije nesreća iz koje se moramo izbaviti, nego kvaliteta koja nam omogućuje ne samo preživljavanje nego i punoću življenja.

Moglo bi se reći da se mentalna aktivnost odvija u svjesnoj dijalektičkoj interakciji između individualne dimenzije i one koja sadrži vanjske psihičke elemente, koji su aktivni bilo u tuđim umovima (kao u grupama) bilo u okolini (također fizičkoj) gdje je pohranjen jedan važan dio *meta-Ja*. Vjerojatno

zahvaljujući tomu možemo raspolagati minimumom stabilnosti. Pod “vanjskim“ bi se, međutim, moralo razumijevati ono neodredivo miješanje selfa i ne-selfa, o čemu sam prethodno govorio.

Mogao bi predstavljati izazov pokušaj iznalaženja tehnika za daljnja poboljšanja i uravnoteživanja takve interakcije, imaju li se u vidu svi elementi u igri.

BIBLIOGRAFIJA

Bleger J. (1967). *Symbiose et Ambiguité*. Paris. P.U.F. 1981.

Bollas C. (1987). *L'ombra dell'oggetto*. Roma, Borla, 1989.

Bonfiglio B. (2010). Inconscio strutturale, funzioni dell'analista e verbalizzazione. *Riv. Psicoanal.*, 54, 4, 821-836.

Civitarese G. (2004). Vincolo simbiotico e setting. *Riv. Psicoanal.*, 50:1117-1147.

Fonda P. (1991). Alcune note sulla fusionalità. *Wunderblock*, 2, 7-34.

Fonda P. (2000). La fusionalità e i rapporti oggettuali. *Riv. Psicoanal.*, 46, 3, 429-449.

Freud S. (1912). *Recommendations to Physicians Practising Psycho-Analysis*. The Standard Edition.

Freud S. (1921). *Psicologia delle masse e analisi dell'Io*. Opere IX, Torino, Boringhieri, 1977.

Gadini E. (1969). *Sulla imitazione*. Scritti. Raffaello Cortina, Milano, 1989.

Kaes R. (2007). *Un singolare plurale*. Borla, Roma, 2007.

Kohut H. (1971). *Narcisismo e analisi del Sé*. Torino, Boringhieri, 1976.

Kohut H. (1978). *La ricerca del Sé*. Torino, Bollati Boringhieri, 1982.

Kumin I. (1996). *Relazioni pre-oggettuali*. Borla, Roma, 1999.

Neri C., Pallier L., Petacchi G., Soavi G.C., Tagliacozzo R. (1990). *Fusionalità*. Roma, Borla, 1990.

Neri C. (1993). Campo e fantasie trans-generazionali. *Rivista Psicoanal.*, 39:43-64.

Ogden T.H. (1989). On the concept of an autistic-contiguous position. *Int.J.Psychoanal.*, 70:127-140.

Ogden T.H. (1992a). The dialectically constituted/decentred subject of psychoanalysis. I. The freudian subject. *Int.J.Psychoanal.*, 73: 517-526.

Ogden T.H. (1992b). The dialectically constituted/decentred subject of psychoanalysis. II. The contributions of Klein and Winnicott. *Int.J.Psychoanal.*, 73:613-626.

Saarinen J.A. (2012). The oceanic state: a conceptual elucidation in terms of modal contact. *Int.J.Psychoanal.* 93:939-961.

Semi A.A. (1999). Violence, Passion, Writing and Theory. *EPF Bulletin*, 52, 1999.

Stern (1985) *Il mondo interpersonale del bambino*. Torino, Bollati Boringhieri, 1998.

Stern N.D., Sander L.W., Nahum J.P., Harrison A.M., Lyson-Ruth K., Morgan A.C., Brusweiler-Stern N., Tronick E.Z. (the Process of Change Group) (1998). Non-interpretative mechanisms in psychoanalytic therapy. *Int.J.Psychanal.*, 79:903-921.